

فهرست اسناد پیوسته با بقیع در واحد اسناد پژوهشکده حج و زیارت

علی احمدی*

چکیده

تخریب بقعه های بقیع در مدینه به دست سعودیان، در ۸ شوال ۱۳۴۴ق. = ۱۳۰۵/۱/۳۱، یکی از مهم ترین اقدامات آل سعود در ابتدای سطره دوم بر حجاز بود که بازتاب های زیادی در جوامع اسلامی داشت؛ هرچند بازتاب آن، به دلیل تخریب بقعه چهار امام شیعه، در بیان شیعیان، به مراتب بیشتر از اهل سنت بود. واحد اسناد پژوهشکده حج و زیارت، در راستای غنای هرچه بیشتر این مجموعه، اسناد مرتبط با بقیع را گردآوری کرده که فهرست اجمالی آن در سه قسمت، ارائه خواهد شد.

کلیدواژه: بقیع، تخریب بقیع (۱۳۴۴ق. = ۱۳۰۵)، آل سعود، وهابیت، عربستان سعودی، سند، اسناد

آرامگاه بقیع، از قدیمی‌ترین و مشهورترین قبرستان‌های جهان اسلام است که مورد توجه پیامبر ﷺ، اهل بیت علیهم‌السلام، صحابه و تابعین و عموم مسلمانان بوده و روایات متعددی از شیعه و سنی در فضیلت آن ذکر شده است. در دوران عباسیان، بنای برخی از قبور بقیع آغاز و در دوره سلجوقیان، بارگاهی بر قبور ائمه بقیع علیهم‌السلام ساخته شد و نگهداری، مرمت و بازسازی آن بقعه و دیگر بقاع بقیع در دوران عثمانی‌ها نیز ادامه یافت. هر چند آل سعود و وهابی‌ها در یورش اول در سال ۱۲۲۰ ق. نتوانستند بقاع بقیع را خراب کنند لکن با یورش دوم آل سعود و وهابی‌ها به مدینه در سال ۱۳۴۴ ق. به بهانه حرمت توسل به مردگان، همه بقاع بقیع تخریب شد و واکنش‌های متفاوتی در کشورهای اسلامی به همراه داشت.

این مقاله، در واقع فهرستی از اسناد مرتبط با بقیع در واحد اسناد پژوهشکده حج و زیارت است که از مراکز آرشیوی و اسنادی ایران، تهیه شده است. ان شاء الله کلیه اسناد فهرست شده در این مقاله، به همراه توضیح، در یک اثر مستقل به چاپ خواهد رسید. در این مقاله، تنها چند سند مهم به عنوان نمونه، خواهد آمد. درباره فهرست اسناد گفتنی است یک سند مربوط به قبل از تخریب بقیع که نشانگر نقش دولت ایران در اداره بقعه شریف امامان شیعه داشته و سی سند دیگر مربوط به بعد از تخریب بقیع که در سه موضوع سامان یافته است: ۱. نامه‌ها و گزارش‌های اداری و دولتی درباره تخریب بقیع؛ ۲. واکنش‌های مراجع، علما و نهادهای مردم‌نهاد؛ ۳. اعتراض مردم ایران در شهرهای مختلف.

تبیین مفاهیم

تعریف سند

واژه سند، دارای مفاهیم و حوزه‌های متنوعی است و از همین روی، تعاریف گوناگونی دارد. به همین دلیل، فرهنگ‌نامه‌ها، تعریف واحدی از آن ارائه نکرده‌اند. «سند»، واژه‌ای عربی و به معنای: آن قسمت از کوه که بلندتر باشد و مقابل بیننده قرار گیرد، بالش، تکیه‌گاه، گونه‌ای جامه یمنی، هر تعهد قانونی که بر قراردادی مشترک متکی باشد و تعهدنامه، آمده است. حمیدرضا دالوند (۱۳۴۹) در تعریف سند آورده است:

«حقیقتی که سند آن را مشخص می‌سازد و سند به خاطر آن ارزش پیدا می‌کند، خواه این حقیقت بک رویداد تاریخی یا عادی، یک سخن باارزش یا بی‌ارزش، یک دین یا بدهی، یک مطلب علمی یا غیر علمی، یا هر چیز دیگری باشد؛ خود سند به عنوان یک رابط و یک وسیله یا ابزار به نوعی و به میزان توانی که دارد، حقیقت را روشن می‌سازد.»

تعریف اصطلاحی سند بر اساس حوزه‌های گوناگون، متفاوت است: تعریف سند از دیدگاه حقوقی؛ علوم اداری و بایگانی؛ اصول حسابداری؛ کتابداری، سندپردازی و اطلاع‌رسانی؛ تاریخی و پژوهشی؛ مدیریت اسناد و آرشیوی. با توجه به حوزه این مقاله که تاریخ بقیع است، تعریف اصطلاحی سند از دیدگاه تاریخی و پژوهشی، بررسی می‌شود.

«اسناد تاریخی، شامل کلیه فرمان‌های سلطنتی، مکاتبات و اسناد سیاسی، معاهدات، نوشته‌های اداری، اسناد قضایی و مالی و حقوقی، گزارش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نظامی و برخی مکاتبات خصوصی و دوستانه و خانوادگی می‌باشد که در قدیم به آنها سلطانیات و دیوانیات و اخوانیات می‌گفتند.»

در کتاب درسی پیش‌دانشگاهی نیز تعریف «سند تاریخی»، چنین ارائه شده است: «سند، نوشته‌ای است که قابل استناد باشد، بتواند اطلاعی علمی را انتقال دهد و در تحقیق، مورد استفاده قرار گیرد و ارزش نگهداری دائمی داشته باشد.»^۱

اسناد مرتبط با بقیع در پژوهشکده حج و زیارت

۱. قبل از تخریب

عنوان: صادر نشدن قبض مصارف روشنایی و حقوق خدام انمه بقیع ع.ق.۱۳۳۳

۱ برگ، ۱۳۳۳ق. = ۱۲۹۴ش.

چکیده: درخواست وزارت مالیه ایران برای روشن شدن تکلیف متولیان اماکن مقدس بقیع برای پرداخت قبوض روشنایی و پرداخت هزینه‌های مصرفی توسط خزانه‌داری کل.

شناسه نگهداری: Haj.OA.112

۱. بهره‌برداری و تلخیص از مقاله: عزیزی، غلامرضا، بررسی تعریف سند از دیدگاه‌های گوناگون، فصلنامه گنجینه اسناد، سال ۲۱، بهار ۱۳۹۰

۲. بعد از تخریب

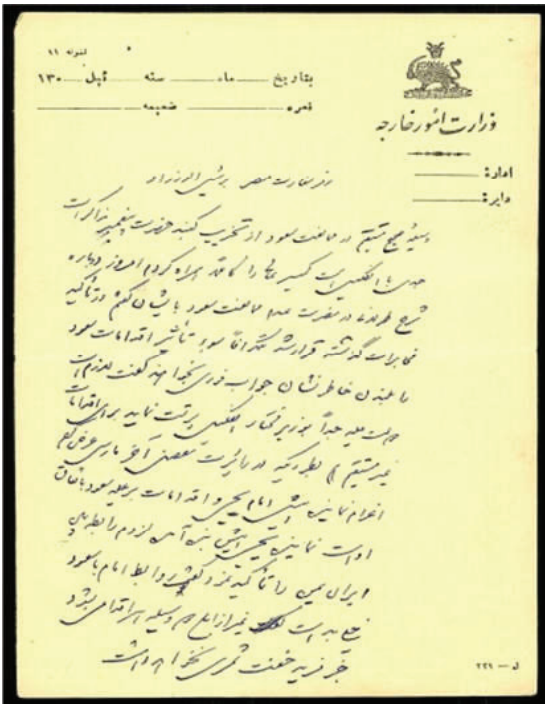
۲-۱. نامه‌ها و گزارشهای اداری و دولتی

عنوان: اقدامات سیاسی درباره حفظ گنبد پیامبر ﷺ از تخریب

۱ برگ، بی تا

چکیده: در این نامه که از طرف وزارت امور خارجه صادر شده، از سرکنسولی ایران در جده خواسته شده تا با سعود مذاکره کند و مانع تخریب گنبد پیامبر ﷺ و دیگر بقاع گردد.

شناسه نگهداری: Haj.OA.3124

شناسه نگهداری: Haj.OA.3125

عنوان: گزارش سفارت ایران در مصر درباره جلوگیری از تخریب گنبد پیامبر ﷺ

۱ برگ، بی تا

چکیده: در این نامه، نقش انگلیس در حمایت آل سعود آشکار است و در فرازی تصریح شده:

«وسیله صحیح مستقیم در ممانعت سعود از تخریب گنبد پیغمبر، مذاکرات جدی با انگلیس است.»

عنوان: گزارش وزارت معارف و اوقاف درباره تخریب حرم ائمه بقیع علیهم السلام توسط وهابیان

۴ برگ، بی تا

چکیده: گزارشی به نسبت مفصل و مهم درباره وقایع بقیع. مهم ترین محورهای آن: تعدی، تجاوز و هتک حرمت حرمین شریفین توسط وهابیت، نگرانی و اضطراب مسلمانان از این اقدام، اعتراض شدید دولت ایران به این عمل مخالف دین و اصول تمدنی، تعهد بر عدم تکرار این گونه کارها توسط عبدالعزیز بن ابن سعود، درخواست دولت ایران از همه مسلمانان مبنی بر جلوگیری از این عملیات تجاوز کارانه به هر وسیله ممکن، تقاضا از همه ملل اسلامی مبنی بر اداره حرمین شریفین و تشکیل «مجمع عمومی ملل اسلامی مقررات حرمین شریفین» به دلیل تعلق حرمین شریفین به تمام عالم اسلام، تاکید مجدد بر این مهم و امیدواری پذیرش این پیشنهاد توسط ملل و دول اسلامی تا پیش از این، مقدسات ملی و شعائر مذهبی آنان لطمه نیند.

شناسه نگهداری: Haj.OA.59

عنوان: درخواست حضور نماینده وزارت خارجه در جلسات کمیسیون دفاعی حرمین شریفین

۳ برگ، ۱۳۰۵/۳/۱۴

چکیده: سه درخواست اعضای هیات دفاعیه حرمین شریفین از رضا خان: ۱. شخص بصیری از وزارت خارجه در کمیسیون دفاعیه حرمین شریفین حاضر باشد ۲. دستور به دیوان جراید جهت مراقبت در انعکاس اخبار کمیسیون در روزنامه‌ها ۳. مجانی شدن تلگراف کمیسیون.

شناسه نگهداری: Haj.OA.226

عنوان: نامه تیمورتاش جهت مساعدت با کمیسیون حرمین

۱ برگ، ۱۳۰۵/۳/۱۶

چکیده: نامه تیمورتاش، وزیر دربار پهلوی به مستوفی رئیس الوزراء مبنی بر دستور رضا خان درباره کمک و مساعدت به کمیسیون دفاعیه حرمین شریفین.

شناسه نگهداری: Haj.OA.201

عنوان: ضرورت چاپ مطالب در جراید با هماهنگی هیات دفاعیه حرمین شریفین

۱ برگ، ۱۳۰۵/۳/۱۶

چکیده: نامه‌ای از رئیس الوزراء به نظمیة درباره درج ضابطه‌مند مطالب مرتبط با بقیع در جراید. در این نامه آمده است: «در موضوع قضایای بقیع، هیأت مشاور راجع به این کار تقاضا نموده‌اند در جراید چیزی بدون اطلاع آنها راجع به این مطلب درج نشود.»

شناسه نگهداری: Haj.OA.3126

عنوان: نامه تیمور تاش جهت ارسال پرونده بقیع برای محتشم السلطنه

۱ برگ، ۱۳۰۵/۳/۲۱

چکیده: نامه وزیر دربار که درخواست کرده فوری، پرونده وقایع بقیع به میرزا حسن خان محتشم السلطنه برسد.

شناسه نگهداری: Haj.OA.284

عنوان: گزارش اعلامیه دولت در محکومیت تخریب بقیع

۱ برگ، ۱۳۰۵/۴/۱۴

چکیده: صدور اعلامیه از طرف رئیس الوزراء در محکومیت حرکات وحشیانه وهابی‌ها در حجاز، ارسال یک نسخه از آن به نجف اشرف و تاثیر مثبت آن بین علما و مردم، ترجمه به عربی و چاپ در جراید و نیز به صورت اعلامیه، ارسال یک نسخه از آن برای میرزای نائینی.

شناسه نگهداری: Haj.OA.4086

عنوان: اعلام تعطیلی و عزای عمومی در کشور توسط دولت

۱ برگ، ۱۳۰۵/۵/۲۹ = ۱۳۴۵/صفر/۱۱

چکیده: اعلامیه رئیس الوزراء درباره ضرورت تعطیلی روز شنبه ۱۶ صفر ۱۳۴۵ برای بیان اعتراض و عزاداری مردم در سراسر کشور در اعتراض به تخریب بقیع.

شناسه نگهداری: Haj.OA.164

عنوان: جواب تلگراف منشی کنفرانس شیعیان هندوستان درباره اعمال فرقه وهابیه

۲ برگ، ۱۳۰۵/۵/۲۹

چکیده: نامه رئیس الوزراء به وزارت امور خارجه مبنی بر پاسخ دادن به تلگراف کنفرانس شیعیان هندوستان. گویا آنان در تلگرافی به دولت ایران، اعتراض خود را از اقدام وهابی‌ها ابراز کرده بودند. در پاسخ دولت ایران آمده است: «دولت ایران از این فاجعه بلا نهایت متأثر و مشغول اقداماتی است که جبران این وقایع بشود.

شناسه نگهداری: Haj.OA.187

عنوان: تشکر رئیس الوزراء از اقدامات هیأت دفاعیه حرمین شریفین

۱ برگ، ۱۳۰۵/۷/۳

چکیده: تشکر از اقدامات هیأت دفاعیه حرمین شریفین، تشکر هیأت دفاعیه از بیانیه دولت در محکومیت فاجعه بقیع، موافقت با معافیت پرداخت وجه تلگراف اعضای هیأت دفاعیه درباره بقیع

شناسه نگهداری: Haj.OA.4041

عنوان: تصویب کمیسیون حرمین شریفین در مجلس شورای ملی

۴ برگ، ۱۳۰۵/۷/۱۲

چکیده: تصویب تشکیل کمیسیونی مرکب از دوازده نفر منتخب از شعب شش گانه مجلس تحت عنوان کمیسیون حرمین شریفین با شرکت نماینده دولت با موضوع تجاوزات

مستقیم و غیر مستقیم وهابی‌ها. این تصمیم در جلسه ۱۳۰۵/۷/۱۰ اتخاذ و به تصویب مجلس شورای ملی رسید.

شناسه نگهداری: Haj.OA.259

عنوان: تلگراف رئیس الوزراء به علمای شیراز و بوشهر درباره جنایت بقیع

۲ برگ، ۱۳۰۵/۷/۲۴

چکیده: تلگراف حسن مستوفی رئیس الوزراء به علما درباره محکومیت تخریب بقاع متبرکه توسط وهابیان و اقدامات دولت ایران در این باره.

شناسه نگهداری: Haj.OA.207

عنوان: تلگراف رئیس الوزراء به علمای عتبات درباره جنایت بقیع

۱ برگ، بی تا

چکیده: نامه تشکر دولت از علما و بزرگان کربلا در محکومیت تخریب بقاع متبرکه در مکه و مدینه. در پایان این نامه آمده است: «البتة وظایف دیانتی اقتضا می کند که در این مورد، همه نوع بذل مجاهدت بشود و دولت هم با مشاوره هیئت محترمه دفاع حرمین شریفین و ملاحظه سیاست عمومی و رعایت مصالح و مقتضیات آنچه مقدور و ممکن شد در این کار اقدام خواهد نمود.»

شناسه نگهداری: Haj.OA.4084

عنوان: گزارش علی شریعت از هدیته در سال ۱۳۳۲

۶ برگ، ۱۳۳۲/۱/۱۱

چکیده: گزارشی تقریبا مفصل از وضعیت مدینه در سال ۱۳۳۲ که درباره بقیع، این گونه گزارش شده است:

«اداره توسعه حرم مطهر نبوی در نظر دارد پس از خراب کردن خانه‌هایی که ملاصق حرم است و باید خراب شود که بر وسعت غربی حرم اضافه شود، سایبانی ساده در برابر بقیع برپا نماید. فعلا قسمت جنوبی بقیع را که محل مزبله بوده، چهار دیوار بلندی درست کرده‌اند و دری بر آن گذاشته‌اند و مردگان را آنجا دفن می‌نمایند.»

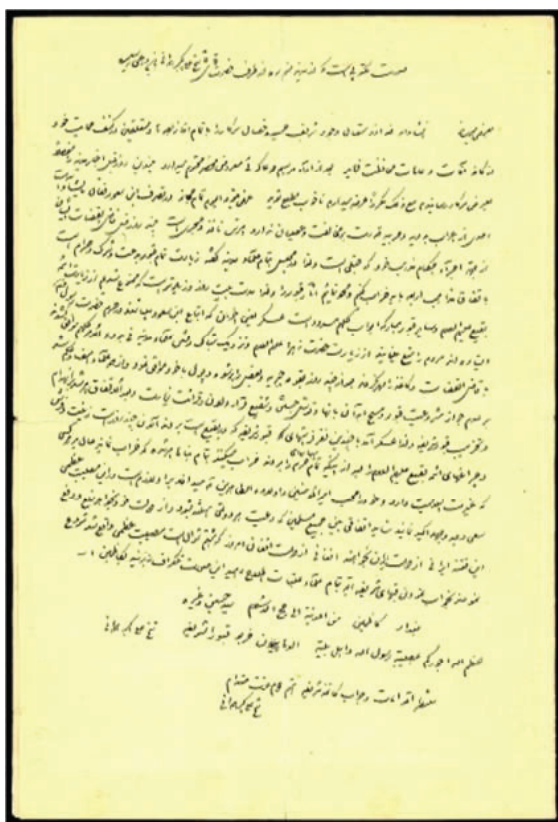
شناسه نگهداری: Haj.OJ.3802

۲-۲. واکنش‌های مراجع، علما و نهادهای مردم‌نهاد

عنوان: گزارش شیخ علی‌اکبر همدانی از مدینه درباره تخریب بقیع

۲ برگ، شوال ۱۳۴۵ = فروردین ۱۳۰۵

چکیده: تلگراف یک روحانی همدانی به نام «شیخ علی اکبر» یکی از قدیمی‌ترین اسنادی است که درباره واکنش علما و طلاب در دست است. نویسنده این دو برگ سند، مشخص نیست لکن، آن را خطاب به منتخب‌الدوله، سرکنسولی ایران در عراق نوشته است. نامه «از طرف جناب مستطاب آقای شیخ علی‌اکبر همدانی ساکن مدینه منوره» به زبان عربی است و پس از درود و سلام آمده است:

«وقعت المصيبة الكبرى عظم الله اجوركم في مصيبة سيدنا المرسلين و اهل بيته الطاهرين عليهم السلام؛ قاضي القضاة ابن سعود دخل بالمدينة جميع العلماء صاروا موافقاً معه في الرأي امر بانهدام قبور الشريفة في البقيع و خارجه اليوم شرعوا بالانهدام و التخريب ارجوا منكم معجلاً فاضرب هذه الصورة البرقية».

نیز در دو تلگراف دیگر، به علمای اعلام تسلیت عرض می کند: در تلگراف اول به آیات عظام ناینی، اصفهانی و شیرازی و در دومین تلگراف به شیخ العراقین ابن جناب حاج سهم الملک عراقی، آشتیانی و خوئی.

نامه دیگری نیز از وی، به فارسی بر جای مانده است که با تفصیل بیشتری نوشته شده و در پایان تصریح دارد که در روز ۸ شوال نوشته است. به دلیل اهمیت این نامه و نیز گزارشهایی که ۲۰ روز قبل از تخریب بقیع به ما می دهد، متن نامه درج می شود:

صورت مکتوبی است که از مدینه منوره، از طرف حضرت آقای شیخ علی اکبر همدانی به این داعی رسیده:

به عرض می رساند: ان شاء الله خداوند متعال وجود شریف حمیده خصال سرکار را با تمام آقازاده‌ها و متعلقین در کنف حمایت خود، از کافه آفات و عاهات محافظت فرماید. بعد از ادای مراسم دعاگویی معروض محضر محترم می دارد، چندین روز قبل اخبار مدینه را مفصلاً به عرض سرکار رسانید، مع ذلک مکرراً عرضه می دارم تا خوب مطلع شوید؛ عرض نمود:

اليوم تمام حجاز در تصرف ابن سعود، فعّال ما يشاء است. احدى از اعراب بدويه و حريه، قدرت مخالفت و عصيان ندارد. امرش نافذ و مجرى است. چند روز قبل، قاضى القضاة ايشان، از جهت اجراى احكام مذهب خود که حنبلى است و لذا مجلس به تمام علمای مدینه که زیارت تمام قبور، بدعت و شرک و حرام است؛ به اتفاق مذاهب اربعه باید خراب کنیم و محو نماییم آثار قبور را و لذا مدت بیست روز و زیادتر است که ممنوع شدیم از زیارت ائمه بقیع عليهم السلام و سایر قبور مبارکه. ابواب، کلهم مسدود است. عسکر یعنی اخوان که اتباع ابن سعود می باشند، در حرم حضرت رسول صلی الله علیه و آله ایستاده اند، مردم را منع می نمایند از زیارت حضرت زهرا عليها السلام و نزدیک شبّاک رفتن، علمای مدینه فی بدوء الامر کلهم موافق نشدند با قاضی القضاة و کاغذ

را مهر نکردند. بعد از چند روز به قوه جبریه و بغض و به رشوه و پول، با خود موافق نمود و از همه علما امضا و حکم شد بر عدم جواز مشروعیت قبور و مسح ابدان به آنها و توسل جستن و شفیع قرار دادن و قرائت زیارت.

و بعداً للاتفاق امر شد بر انهدام و تخریب قبور شریفه و لذا عسکر آمد با چندین نفر، فراشهای قبور شریفه که در بقیع است بردند. الآن چند روز است زینت و فرش و چراغهای ائمه بقیع علیهم السلام را.

بعد از این که تمام اسبابهای حرم را بردند، خراب می کنند به تمام بناها. امر شده که خراب نمایند.

حال بر هر کسی که غیرت اسلامیت دارد و خود را محبّ امیرالمؤمنین و اولاده الطاهرین علیهم السلام می داند، بر او لازم است در این مصیبت عظمی سعی و جدّ و جهد اکید نماید، شاید اتفافی بین جمیع مسلمین که رعیت هر دولتی هستند بشود و از دولت خود بخواهد، رفع و دفع این فتنه؛ ایرانی از دولت ایران بخواهند، افغانی از دولت افغان.

امروز که هشتم شوال است، مصیبت عظمی واقع شد، شروع نمودند به خراب نمودن قبه‌های شریفه. به تمام علمای عتبات اطلاع دهید. این صورت تلگراف را بزیند به کاظمین:

بغداد - کاظمین من المدینة الی حجج الاسلام سید حسین و غیره:
عظّم الله اجورکم بمصیبة رسول الله و اهل بیته؛ الوهابیون خربو قبور الشریفه.
شیخ علی اکبر همدانی
منتظر اقدامات و جواب کاغذ شریفه هستم. ایام عزّت مستدام. شیخ علی اکبر همدانی.

شناسه نگهداری: Haj.OJ.3102

عنوان: گزارش کنسولگری ایران در عراق درباره اعتراض علمای کاظمین

۳ برگ، ۱۳۰۵/۳/۱

چکیده: تعطیلی نماز جماعت توسط علمای کاظمین، تلگراف به مقامات عالی ایران، افغانستان و هندوستان، نگرانی مردم کاظمین از اقدام وهابیت، اجتماع علما و مردم در

صحن مطهر کاظمین و خواندن نامه میرزا علی اکبر همدانی در شرح واقعه تخریب بقیع و
توسل به امام عصر (عجل الله فرجه).

شناسه نگهداری: Haj. OG. 230

عنوان: نامه محمد پسر شیخ حائری درباره ضرورت مذاکره با آل سعود درباره بقیع

۲ برگ، ۲۶/ذی قعدة/۱۳۴۴ = ۱۳۰۵/۳/۱۶

چکیده: نامه محمد پسر شیخ حائری به رضا خان، تبریک جهت تاجگذاری،
ضرورت مذاکره یکی از علمای شیعه با ابن سعود و درخواست از وی جهت استثنای
بقیع از تخریب به دلیل وجود ۵۰ میلیون شیعه.

شناسه نگهداری: Haj. OA. 249

عنوان: تلگراف لرسالی علما به رئیس الوزرا

۲ برگ، ۱۳۰۵/۳/۱۹

چکیده: اعتراض شدید علمای شیراز به اقدام وهابیت و تقاضا از دولت جهت
جلوگیری از این حرکات وحشیانه، نامه بعدی علمای شیراز در تاریخ ۱۳۰۵/۷/۱۷ و
تاسف از عدم اقدام جدی دولت درباره فاجعه تخریب بقیع.

شناسه نگهداری: Haj. OD. 242

عنوان: تقاضای حاجی میرزا سید هادی افجه از رئیس الوزرا، درباره بقیع

۱ برگ، ۱۳۰۵/۳/۲۶

شناسه نگهداری: Haj. OA. 228

عنوان: نامه علی شاهرودی از علمای هقیق کربلا درباره تخریب بقیع

۱ برگ، ۳/صفر/۱۳۴۵ = ۱۳۰۵/۵/۲۱

چکیده: نامه آیت الله شاهرودی خطاب به رئیس الوزراء درباره تخریب بقیع توسط وهابیان و تشکر از بیانیه تیرماه دولت ایران درباره محکومیت این واقعه و تقاضای بازسازی بقیع و دفع فرقه وهابیت از حرمین شریفین

شناسه نگهداری: Haj.OA.4082

نامه محمد حسینی یزدی از علمای نجف درباره محکومیت تخریب بقیع

۱ برگ، ۳/ صفر/ ۱۳۴۵ = ۱۳۰۵/۵/۲۱

چکیده: نامه خطاب به رئیس الوزراء است. تشکر از بیانیه دولت در محکومیت این واقعه از طرف خودش و عموم حجج اسلام و هیئت علمیه نجف اشرف و کربلای معلی و کاظمین و سامراء، تشکر از ترجمه بیانیه دولت به زبان‌های مختلف و ارسال آن به کشورهای دیگر از شامات و سواحل دریا و بلاد آفریقا و بسیاری از بلاد هندوستان، عدم اقناع به این اقدامات و جدیت در پیگیری این موضوع.

شناسه نگهداری: Haj.OA.4083

عنوان: اعتراض عبدالکریم زنجانی غروی از نجف اشرف

۱ برگ، ۶/ صفر/ ۱۳۴۵ = ۱۳۰۵/۵/۲۴

شناسه نگهداری: Haj.OA.3104

عنوان: درخواست مخایره مجانی تلگراف علما از عراق

۸ برگ، ۱۷/ ۶/ ۱۳۰۵

۸ برگ سند با محوریت درخواست علمای عراق مبنی بر مجانی شدن تلگراف توسط تلگرافخانه قصر شیرین درباره محکومیت تخریب بقیع توسط وهابیان. معرفی یک روحانی به عنوان نماینده علما جهت ارسال تلگراف به سراسر ایران به صورت رایگان.

شناسه نگهداری: Haj.OA.115

عنوان: رساله علاج عاجل

۲ برگ، ۸/ربیع الاول/۱۳۴۵ق. = ۱۳۰۵/۶/۲۴

چکیده: رساله علاج عاجل، بیانیه آیت الله سید عبدالله بلادی بوشهری از بوشهر، در محکومیت آل سعود است.

شناسه نگهداری: Haj.OD.89

عنوان: اعلامیه هیأت دفاعیه حرمین شریفین

۱ برگ، ۲۵/ربیع الاول/۱۳۴۵ق. = ۱۳۰۵/۷/۱۰

چکیده: اعلامیه از طرف شخصی به نام ابوالحسن حسینی منتشر شده که گویا مدیر «هیأت دفاعیه حرمین شریفین» بوده است. این اعلامیه در «مطبعه و کلیشه سازی امید تبریز» چاپ شده؛ بنابراین می توان نتیجه گرفت که این هیأت، در تبریز به فعالیت درباره دفاع از حرمین شریفین می پرداخته است.

شناسه نگهداری: Haj.OA.66

عنوان: تشکر هیأت دفاعیه حرمین شریفین از مواضع رئیس الوزراء

۲ برگ، ۱۳۰۵/۷/۴

چکیده: تلگراف تشکر ابوالحسن حسینی از طرف هیأت دفاعیه حرمین شریفین از حسن مستوفی رئیس الوزراء درباره اعلامیه وی در محکومیت جنایت بقیع

شناسه نگهداری: Haj.OA.185

عنوان: گزارش گفتگوی سید محمد لولسانی درباره بقیع

۲ برگ، ۱۳۵۰/۱۲/۲۲

چکیده: گزارش ساواک از دیدار دکتر سجادی و شیخ مرتضی خلیلی و جزایری از سید محمد لواسانی و گفتگوی آنان و دیدگاه سید محمد لواسانی درباره بقیع. شخصی به نام مهاجرانی از موضوع ساختمان قبور ائمه بقیع پرسید و در ضمن گفت: دولت ایران با این امر موافق است اما لواسانی گفت:

«دولت ایران حرف می‌زند، موافق نیست. اگر می‌خواست درست شود، وقتی که بحرین را می‌خواست استقلال دهد، بایستی از انگلستان می‌خواست که در قبال استقلال بحرین، دولت سعودی با ساختمان بقیع موافقت کند و شیعه‌ها در تبلیغات آزاد باشند نه این که در قبال استقلال بحرین خواستار سه جزیره بشود.»

مهاجرانی گفت: «شاه مایل است که بقیع درست شود. شما اگر بخواهید این کار انجام خواهد شد.» لواسانی اظهار داشت: «تصادفاً او نمی‌خواهد البته من نمی‌گویم بلکه مردم این طور می‌گویند.»

شناسه نگهداری: Haj.OJ.308

۲ - ۳. اعتراض مردم ایران در شهرهای مختلف

عنوان: اعتراض به تخریب بقیع در بارفروش (بابل)

۱ برگ، ۱۶/صفر/۱۳۴۵.ق. = ۱۳۰۵/۶/۳

چکیده: تعطیلی کلیه ادارات دولتی، بازارها، کاروانسراهای تجاری و مغازه ها، اجتماع حدود پانزده هزار نفر از مردم بابل در مسجد کاظم بیگی، برگزاری مجلس سخنرانی و روضه، اقامه عزاداری و سوگواری، تشکیل دستجات سینه‌زن مانند روز عاشورا از همه محله‌های شهر بابل.

شناسه نگهداری: Haj.OJ.116

عنوان: گزارش اعتراض مردم ایران در شهرهای مختلف در محکومیت تخریب بقیع

۲۲ برگ، شهریور ۱۳۰۵

چکیده: شبیه گزارش اعتراض و عزاداری، تعطیلی کامل شهر و بستن مغازه‌ها و بازارها و اجتماع مردم در مسجد مرکزی شهر، برای دیگر شهرهای ایران، گزارش شده است که عمده گزارش‌ها مربوط به شهریور ۱۳۰۵ است.

برخی از شهرهایی که در این گزارشها آمده است:

اردبیل، مشهد، آذربایجان شرقی (تبریز، مرند، جلفا، اهر، مراغه، شرفخانه)، آذربایجان غربی (ارومیه، سلماس) گیلان (رشت، بندر انزلی، لاهیجان، لنگرود، رودسر).

شناسه نگهداری: Haj.OJ.119

عنوان: تعطیل عمومی و مراسم سوگواری در اصفهان و حومه در اعتراض به اقدامات وهابیان.

۱۳ برگ، شهریور ۱۳۰۵

چکیده: اعتراض و تعطیلی در شهرهای استان اصفهان: اصفهان، نجف آباد، قمشه،

سده، سمیرم، اردستان

شناسه نگهداری: Haj.OJ.169

عنوان: تعطیل عمومی و مراسم سوگواری در زنجان

۳ برگ، ۱۳۰۵/۱۲/۱۳

چکیده: تعطیلی مساجد و منابر توسط علمای زنجان، تقاضای دستور دولت مبنی بر پایان

اعتراضات در زنجان، اقدامات دولت و حاجی میرزا مهدی مجتهد و پایان اعتراضات.

شناسه نگهداری: Haj.OJ.222

عنوان: تعطیل عمومی و مراسم سوگواری در زنجان

۱ برگ، بی تا

شناسه نگهداری: Haj.OA.222

عنوان: تلگراف نظیبه زنجان درباره اعتراضات مردم

۱ برگ، ۱۳۰۵/۱۲/۷

شناسه نگهداری: Haj.OA.3123

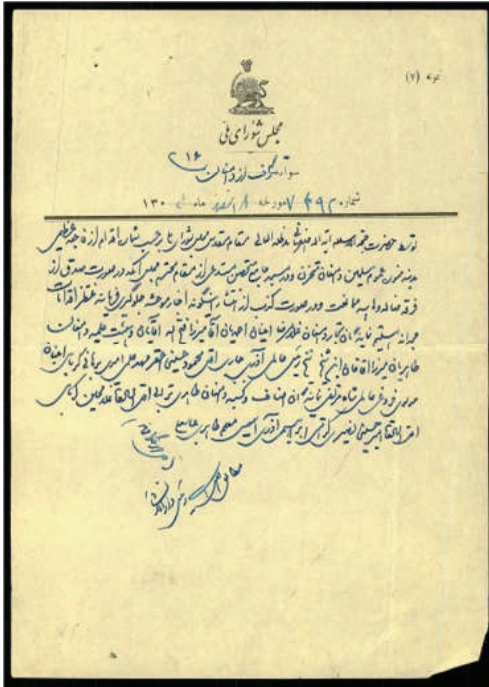
عنوان: اعتراض علما و مردم دامغان

۱ برگ، ۱۳۰۵/۱۲/۸

چکیده: تلگرافی از دامغان به

مجلس شورای ملی درباره اعتراض
و تحصن علما و مردم دامغان در
مسجد جامع شهر.

شناسه نگهداری / Haj.OA.3127

منابع :

۱. اسناد آرشیو ملی ایران.
۲. اسناد مرکز اسناد و کتابخانه وزارت امور خارجه.
۳. اسناد مرکز اسناد انقلاب اسلامی.